

<https://doi.org/10.15407/scin16.05.021>

Т.І. ЄФИМЕНКО

Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»,
бульв. Дружби народів, 38, Київ, 01014, Україна,
+380 44 277 5115, afu@afu.kiev.ua

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТІЙКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

***Вступ.** Сучасну фіскальну політику в країнах з ринковою економікою, навіть за умови обтяження коронакризою, спрямовано на регулювання розподілу ресурсів між приватним і державним секторами з мінімальним впливом інфляційних чи дефляційних коливань на індекс цін виробників.*

***Проблематика.** Дії держави, які мобілізують потенціал ринку, повинні охоплювати елементи податково-бюджетного реформування, пов'язані з комплексом цілеспрямованих заходів щодо зниження темпів зростання грошової маси.*

***Мета.** Визначення основних напрямів системного посилення фіскальних функцій органів виконавчої влади, насамперед у протидії загрозам дестабілізації за наявності динамічних явищ глобалізації, кризовості та їх подальшої мультиплікації.*

***Матеріали і методи.** Використано методи просторово-часового ситуаційного аналізу та синтезу, а також порівняння динаміки статистичних макроекономічних показників (ВВП) у межах різних системних модельних оцінок впливу податкового реформування.*

***Результати.** Розглянуто як позитивний, так і негативний досвід упровадження програм міжнародних фінансових інституцій та урядів різних держав, спрямованих на досягнення повної зайнятості працездатного населення й стійкого розвитку економіки за допомогою податково-бюджетних засобів управління попитом та усталених грошово-кредитних підойм. Обгрунтовано рекомендації щодо зміцнення регуляторних фіскальних важелів зростання стійкості соціально-економічної системи України з урахуванням сучасних тенденцій управління змінами, зокрема на тлі пандемії COVID-19.*

***Висновки.** Раціональну податкову політику слід орієнтувати на вдосконалення законодавчих механізмів у поєднанні з формуванням та розподілом видатків, стимулюванням збереження ресурсів із метою їх більш прийняттого практичного використання. Обов'язкові платежі мають сплачуватися з джерел доходів суб'єктів господарювання та не повинні стосуватися капіталу, бо спрямування останнього на сплату податків суперечить інтересам інвесторів та цілям стійкого відтворення.*

Ключові слова: фіскальне регулювання, деглобалізація, оподаткування, борг, заощадження, інвестування, реформи.

Межі фінансової глобалізації окреслюють простір ділової активності національних господарств через сукупність грошово-кредитних майнових контрактних відносин. На думку експертів, теперішня регуляторна парадигма для всеосяжного розвитку

Цитування: Єфименко Т.І. Фіскальне регулювання стійкого національного економічного зростання. *Nauka innov.* 2020. Т. 16, № 5. С. 21–38. <https://doi.org/10.15407/scin16.05.021>

передбачає «новий контекст» взаємодії економічних агентів [1]. Захист вітчизняних товаровиробників на державному рівні може супроводжуватися виникненням ознак загальної деглобалізації, що в подальшому, ймовірно, призведе до певних обмежень руху транснаціонального капіталу з усіма наслідками, які з цього випливають. Протягом ХХІ ст. на сучасний світ очікує доволі складний період перебудови. Антикризові заходи в кожній країні мають враховувати відмінності фіскальної, грошово-кредитної, соціальної політик, а також стабілізаційні ресурси реального й фінансового секторів. Дефіцитні державні бюджети, що не містять інституційної складової розвитку, стають каталізаторами споживчої моделі економіки, спричиняють зростання інфляції та імпорту, призводять до погіршення стану поточного балансу. Рівновага фіскального простору є однією з головних умов стійкого відтворювального процесу. Для економіки держави та належного рівня життя людини однаково небезпечними є як переоцінювання, так і недооцінювання значимості фінансової системи й інструментів бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики. Тому захищеність інтересів країни в цих сферах гарантує спроможність держави ефективно формувати, оберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати ресурси для соціально-економічного розвитку й обслуговування інституційних зобов'язань. Особливості державного менеджменту в рамках сучасних глобальних і національних фінансових відносин вирішальною мірою залежать від обраних форм оподаткування, а також від видів, розмірів і методів застосування податкових преференцій. Світовий, історичний, а також вітчизняний досвід показує, що глобальне оточення, на тлі прискорення загальної фінансіалізації, необхідності досягнення Цілей сталого розвитку, визначених ООН, вимагатиме гармонізації фіскальних функцій у державному регулюванні на основі принципів справедливості, рівноправності, нейтральності на макро- й мікро-

рівнях. Це є особливо важливим в умовах сучасної непередбачуваної кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19.

Класик глобального капіталізму Дж. Сорос слушно наголошував, що економіка повинна бути ринковою, а держава і суспільство — соціальними [2, с. 159]. Без вирішення суспільних проблем економічний розвиток гальмується зменшенням відтворювального потенціалу та звуженням національного ринку, зниженням його ролі в системі глобального конкурентного простору [3]. Несподіване зниження рівня економіки України в 2020 р., а також український несприятливий прогноз на середньострокову перспективу, спричинений переважно негативним впливом карантинних обмежень через пандемію COVID-19 [4], потребує розроблення та впровадження безпрецедентних заходів антикризового державного регулювання, зокрема у податково-бюджетній сфері. Багато вчених, як відомо, дотримувалися точки зору, що результатом здійснення тієї чи іншої фіскальної програми повинно бути не лише вилучення частини доходів, а й розв'язання суспільних завдань. Зокрема, А. Вагнер висунув соціально-політичну теорію, згідно з якою податки, одночасно з фінансовою функцією, можуть використовуватися для регулюючого втручання в обороти новоствореної вартості таким чином, щоб в умовах вільного обміну забезпечити дотримання принципів справедливості щодо різних верств населення [5]. На думку учених [6–8], продуктивну фіскальну політику значною мірою слід орієнтувати на протидію дисбалансам у національних соціально-економічних системах. Тому для оцінки наповнення ресурсних доходних складових бюджетів усіх рівнів та подальшого формування джерел доходів українською важливо постійно здійснювати моніторинг загальної економічної стійкості. Мається на увазі, що під впливом зовнішніх і внутрішніх ризиків зростає загроза дестабілізації процесів реалізації ринкових контрактів, відбуваються непередбачені коливання в потоках товарів та послуг. Концептуальні засади

аналізу загальної рівноваги призвели до розроблення теоретичних і емпіричних імітацій, що встановлюють зв'язок між аспектами споживання й виробництва. У 70–80-х роках минулого століття в працях Дж. Уоллі та Дж. Шовена на базі прикладної моделі загальної рівноваги економіки США для оцінки податкових змін було показано відмінності у впливі на міжнародну торгівлю податків з продажів, що стягуються або з виробника, або зі споживача, залежно від мінливої структури торгівлі тими чи іншими товарами [7]. Безперечно, доволі складно розраховувати на надійність практичних оцінок, отриманих у результаті прийнятих еталонів прогнозування. Однак регулярне спостереження за параметрами взаємозв'язку змін податків, тарифів і конкурентоспроможності національних економік має суттєве значення для ухвалення управлінських рішень у сфері державних фінансів і міжнародної торгівлі, що стосуються економічного розвитку. Сучасні дослідники підкреслюють надзвичайну актуальність подібних підходів до аналізу впливу динаміки кількісних показників експортного сектору на рівень заробітної плати й податків [7, 8]. Таким чином, у полі зору державної політики завжди повинні перебувати питання оцінки взаємного впливу фіскальних ефектів та економічної кон'юнктури, адже саме податки часто спричиняють непередбачені ризики з урахуванням фінансових наслідків перекосів у інвестиціях, у балансі попиту й пропозиції робочої сили.

Відповідно до відомих постулатів Дж.М. Кейнса, держава повинна впливати на ринок із метою збільшення попиту, оскільки, на його думку, до найважливіших факторів економічних криз завжди належали тенденції надвиробництва товарів [9]. Учений пропонував використовувати можливості фіскальної політики в такий спосіб: якщо через низький сукупний попит економіка перебуває в стадії спаду, необхідно збільшувати державні витрати та зменшувати податки, та, відповідно, навпаки, якщо сукупний попит надто високий, держава по-

винна вдаватися до скорочення витрат із одночасним посиленням податкового навантаження. Таким чином, на погляд Дж.М. Кейнса, оподаткування як складова національного фіскального простору може слугувати не тільки способом вилучення коштів із різних сфер ділової активності для поповнення бюджету, а й інструментом мобілізації та концентрації ресурсів для комплексного регуляторного впливу на низку ринкових параметрів, зокрема й на стабільність динаміки зростання народного господарства [9].

Для стабілізації економічних систем, зокрема при впровадженні антиінфляційних заходів, із позицій неокласичної теорії було запропоновано поєднувати рекомендації монетаристів з кредитно-грошового регулювання із таким традиційним підходом; як надання підприємцям пільг зі сплати обов'язкових платежів і зборів [10]. Прихильники теорії пропозиції вважали за необхідне забезпечувати підтримку мимовільних механізмів відтворення в рамках свободи приватного підприємництва [11, 12]. Можливості економічного зростання колись розглядали у функціональному взаємозв'язку з накопиченням капітальних ресурсів: по-перше, при використанні отриманих у результаті капіталізації частини прибутку власних джерел, по-друге, за рахунок позикових коштів.

Ймовірні наслідки оподаткування доходів від капіталу для формування певного рівня чистої норми прибутку мотивують власників у частині прийняття рішень, що впливають на рух і розподіл активів. Автори відомих праць А. Харбергер, М. Скоулз і М. Вольфсон зауважують, що обов'язкові платежі державі з фінансових результатів діяльності корпорацій істотно позначаються на поведінці останніх, знижуючи чистий дохід не лише бенефіціарів бізнес-діяльності, а й усіх власників капіталу [13–15]. Відповідно, за припущення, що в якомусь секторі економіки в процесі капіталізації ресурсів відбуватимуться коливання податкового навантаження, то активи, найімовірніше, перемістяться в інші сфери ділової ак-

тивності, повсюдно змінюючи рівень рентабельності виробничої діяльності й надання послуг. У працях Дж. Слемрода та інших учених особливу увагу приділено розподілу тягара оподаткування доходів у процесі руху капіталів у рамках міжнародної торгівлі [16, 17]. До основних факторів, які впливають на цей показник, можна віднести: по-перше, чи є країна оподаткування експортером або імпортером капіталу; по-друге, яким є рівень ризикованості та диверсифікації інвестиційних портфелів, зокрема й з точки зору співвідношення іноземних і внутрішніх активів, а також правил заліку зарубіжних платежів до бюджету проти внутрішніх податкових зобов'язань (якщо податки сплачуються в юрисдикції, де рівень оподаткування значно нижчий, ніж у країні, в якій створюється додана вартість); по-третє, яким чином розподіляється податкове навантаження на робочу силу залежно від резидентності працевлаштованих. Питання інтеграції монетарної та бюджетної політик із урахуванням єдності Цілей сталого розвитку країни перебуває в центрі уваги багатьох іноземних та вітчизняних науковців [18–27].

Нова економічна політика Сполучених Штатів Америки підтвердила песимістичні оцінки відомих вчених [28] щодо перспектив глобальної економіки та світових валютно-фінансових систем (СВФС). Серед основних причин дисфункціональності останніх можна виокремити такі:

- ◆ привілейоване становище долароцентричної моделі як чинника розгортання фінансових криз, утворення інформаційних асиметрій, формування різноманітних конфігурацій глобальної боргової піраміди;
- ◆ системні вади в регулюванні посередницького фінансового сектору, що зумовило виникнення та швидке розгортання тенденцій надспоживання, випереджального зростання реальних доходів, дешевого кредитування за зростаючої соціальної нерівності;
- ◆ масове опанування світових ринкових відносин, зокрема й сегмент високих техноло-

гій, країнами з економіками, що розвиваються, коли інститути інноватизації економіки, які створені й працюють, нерідко перебувають під загрозою інерційних складових домінуючої моделі фінансової стабілізації, що порушує парадигмальні засади рівноваги економічного зростання.

«Трампономіка» підтвердила необхідність подальшого підвищення ефективності міжнародних регуляторних інститутів. Ідеться насамперед про спрямування програмних документів на реалізацію цілей повної зайнятості й стійкого розвитку за допомогою податково-бюджетних засобів управління попитом та усталених важелів міжнародного кредитування, а також на досягнення валютно-грошового рівноважного стану національних платіжних балансів. Крім того, з метою забезпечення дотримання принципів справедливості в просторі інтернаціональних відносин суб'єктів господарювання варто спиратися на удосконалені підходи до стимулювання товарообміну, зокрема й через застосування митних тарифів. Це особливо важливо з урахуванням введення з боку США додаткового фіскального навантаження в торгівлі з країнами ЄС, Канадою, Китаєм. Яскравою ілюстрацією подібних тенденцій став підсумковий документ саміту G20 у Гамбурзі (липень 2017 р.), де була відсутня традиційна вимога до країн-учасниць щодо протидії протекціоністським заходам. Відповідні зміни позицій урядів через потужну імміграційну кризу спостерігаються також у багатьох західноєвропейських державах.

З точки зору економічних агентів — носіїв інтересів міжнародних організацій, наприклад, у борговій політиці варто позбавлятися від значних обсягів непродуктивних за своєю суттю, але необхідних державних витрат, зокрема й у сфері підтримки життєзабезпечення населення. Тобто в подібних випадках може виникати політична трилема світової економіки і фінансової глобалізації [29–31], коли ступінь успішності одночасної реалізації завдань збереження демократичних засад і поступу суверенних

націй, поряд із цивілізаційною гіперглобалізацією, не завжди може підтверджуватися конкретними перспективними сценаріями сталого піднесення. У цьому контексті сучасні дослідники привертають увагу до проблеми вибору форм регуляторного державного втручання в ринкові відносини, зокрема при запровадженні стабілізаційних заходів [32–34].

Метою роботи є обґрунтування актуальних для України рекомендацій щодо впливу держави на збільшення попиту, створення умов для стабілізації балансу між зростанням виробництва і споживанням за допомогою орієнтованої на сталий розвиток фіскальної системи й соціальних виплат. У зв'язку з безпрецедентними наслідками дестабілізації світової економіки у 2020 р. на всіх управлінських рівнях ще більшою мірою будуть затребувані системи реагування на ризики різних глобальних дисбалансів. Тому головне завдання полягає в такому: необхідно розробляти і впроваджувати на базі світового досвіду національні алгоритми протидії небажаним наслідкам, непередбаченим різким змінам макропоказників, рівня зайнятості, а також курсів національних валют. Найбільшу увагу слід приділяти важелям регулювання фіскального простору, а також податкового тягаря, що дають змогу в межах як короткострокової, так і стратегічної перспективи зміцнювати конкурентоспроможність всіх складових національної соціально-економічної системи (СЕС) на базі її структурної адаптації.

У класичному тлумаченні глобалізація, по суті, є нескінченним рядом сукупностей окремих, часто суперечливих угод у просторово-часових сферах обміну товарами та послугами [35, 36]. Тому ступінь участі тієї чи іншої держави в глобальних процесах визначається зростанням локалізованих в окремих юрисдикціях виробничо-збутових ланцюжків мультинаціональних корпорацій (МНК) і охопленням ними світових ринків.

Ми поділяємо думку світового експертного співтовариства, що подальші перспективи роз-

витку економіки потребують розроблення та послідовної реалізації всеохоплюючої програми скорочення розриву в добробуті населення між країнами, що входять до складу груп суб'єктів так званих «золотого» і «злиденного» мільярдів, що відрізняються між собою високими й низькими доходами різних соціальних верств [37]. Нескінченні дисбаланси [38] в межах багатьох процесів економічної глобалізації щодо транзитивних та економік, які розвиваються, включно з Україною, супроводжуються широким колом негативних наслідків:

- ◆ зростають різноманітні ризики сталого розвитку суверенних держав, зумовлені послабленням конкурентоспроможності, чинниками фінансової залежності, пригнічення внутрішніх ринків, поглиблення соціальної несправедливості, зростанням безробіття тощо;
- ◆ посилюються загрози деградації навколишнього середовища, розширення тіньового сектору економіки, негативного впливу корупції, виникнення інституційних конфліктів між вимогами економічної глобалізації та соціальними, культурними, ментальними традиціями багатьох країн;
- ◆ збільшується розрив між бідними і багатими країнами, адже економічна глобалізація відтворює світову бідність.

Спроби захисту вітчизняних товаровиробників на державному рівні супроводжуються відновленням раніше ліквідованих прихованих торгових бар'єрів. Поява нових і зміцнення діючих наднаціональних регуляторів дадуть змогу продовжувати гармонізацію унормування світового руху робочої сили, матеріальних та нематеріальних активів. За даними МВФ, падіння світової економіки у 2020 р. може досягти 4,9 %. Експерти припускають, що українську економіку в світовому вимірі може бути визнано однією з найбільш постраждалих через розповсюдження коронавірусу внаслідок фінансової дестабілізації, впливу капіталів, скорочення експорту тощо [39].

Останніми роками в країнах Європи знижувалося податкове навантаження, збільшу-

валися державні видатки на інвестиційні проекти та соціальні виплати, запроваджувалися заходи, спрямовані на підтримку ліквідності в банківському секторі. У зв'язку з цим особливої важливості для «перезавантаження» механізмів фіскального та грошово-кредитного управління набуло формування систем раннього попередження економічних та фінансових коливань, ключовими параметрами яких повинні бути інформаційне забезпечення, транспарентність та відповідальність. Серед основних чинників, що визначають успішність антикризового регулювання, найважливішими є: якість фіскальних інститутів та макроекономічної політики, структурні характеристики економіки, режим курсоутворення, контроль індикаторів фінансової стійкості та бюджетної консолідації. Зокрема, посилено роль Ради та Європейської комісії у процесах нагляду за виконанням належних процедур. За ст. 126 Договору про функціонування Європейського Союзу країни-члени повинні уникати надмірного бюджетного дефіциту, тому організовано проведення системного моніторингу розвитку бюджетної ситуації та розміру державного боргу в країнах-членах. Зокрема, перевіряється дотримання бюджетної дисципліни на підставі двох критеріїв:

а) чи співвідношення запланованого або фактичного дефіциту загального уряду й валового внутрішнього продукту перевищує контрольне значення, крім випадків, коли це співвідношення істотно та безперервно зменшувалося і досягло рівня, близького до контрольного значення (3 % ВВП) або ж навпаки, перевищення контрольного значення є винятковим і тимчасовим, а співвідношення залишається близьким до цього значення;

б) чи співвідношення державного боргу й ВВП перевищує контрольне значення, окрім випадків, коли таке співвідношення достатньою мірою зменшується та із задовільними темпами наближається до такого значення (60 % ВВП).

Регламент Ради № 1177/2011 передбачив, що перевищення контрольного значення дефіциту бюджету загального уряду визнається винятковим лише тоді, коли в результаті екстраординарної події, що перебуває поза контролем країни-члена, відбувся істотний вплив на фінансовий стан сектору загального уряду або коли погіршення бюджетного стану є результатом різкого економічного спаду. Регламентом запроваджено новий контрольний показник щодо скорочення валового боргу загального уряду. Відтепер вважається, що валовий суверенний борг країн зони євро, у яких він перевищує 60 % ВВП, зменшується достатньою мірою та в задовільному темпі наближається до контрольного значення лише в разі його скорочення щороку на 1/20 порівняно із середнім показником за попередні три роки. Також затверджено розмір штрафних санкцій за невиконання названих вимог (постійний компонент санкцій дорівнює 0,2 % ВВП, величина змінної складової залежить від стану виконання бюджету загального уряду) [40, с. 35, 39].

З метою посилення інтеграції в економічній і фіскальній сферах у 2012 р. країни-члени ЄС уклали Договір про стабільність, координацію й управління Економічним і монетарним союзом (далі — Договір) [41]. Його не підписали дві країни ЄС — Великобританія та Чехія. Згідно з Договором структурний дефіцит загального уряду країни не повинен перевищувати 0,5 % ВВП у ринкових цінах. Зазначена норма щодо максимального рівня структурного бюджетного дефіциту, як правило, була внесена до національного законодавства країн — членів ЄС. Договором передбачено створення централізованого корекційного механізму, який буде автоматично задіяний у разі перевищення межі в 0,5 % ВВП для структурного дефіциту. Контрольний показник для валового державного боргу збережено на рівні 60 % ВВП. Якщо показник співвідношення валового державного боргу та ВВП істотно менший за 60 % і ризику порушення довгострокової стійкості

публічних фінансів є низькими, держава може зафіксувати в рамках середньострокових бюджетних цілей структурний дефіцит на рівні 1 % ВВП у ринкових цінах (ст. 3.1 Договору).

Європейський суд отримав право накладати штрафні санкції на країни ЄС за порушення встановлених фіскальним пактом критеріїв. Відповідно до ст. 260 Договору про функціонування Європейського Союзу звернення до Суду готує Європейська комісія. Розмір штрафних санкцій не може перевищувати 0,1 % ВВП країни, що порушила затверджені пактом контрольні показники. Якщо країна-порушниця входить до зони євро, отримані кошти спрямовуються до фонду Європейського стабілізаційного механізму (*European Stability Mechanism*). У разі застосування штрафних санкцій до інших країн ЄС отримані кошти надходять до загального бюджету Європейського Союзу (ст. 8.2 Договору).

Починаючи з 1 березня 2013 р., фінансова допомога в межах Європейського стабілізаційного механізму надається за умови ратифікації Договору й транспозиції норм фіскального пакту в національне законодавство. Цей документ містить оновлені регуляторні індикатори, а також процедури регулювання надмірного дефіциту бюджету (*Excessive deficit procedure – EDP*). До чинників, що впливають на вибір характеристик швидкості досягнення тих або інших результатів, окрім рівня боргу країни, належать витрати, пов'язані з демографічним старінням населення. Посилення фіскальних правил, окрім граничних цільових показників, встановлених поетапно на певний період, передбачає гармонізацію обліку й статистики, а також право проведення процедур розгляду та штрафних санкцій щодо допущених порушень, зокрема й у разі технологічних помилок у розробленні й застосуванні інформаційних критеріїв до порогових значень аналітичних даних. За висновком експертів МВФ, в умовах кризи 2020 р. країни з ринками, що формуються, зазнають впливу низки несприят-

ливих факторів дестабілізації. Через високу ймовірність втрати можливостей зовнішнього боргового фінансування виникне потреба в повсюдному застосуванні процедур реструктуризації боргу. Тому цілком очевидно, що наявні норми моніторингу та врегулювання заборгованості вимагатимуть безпрецедентних коригувань [42].

Практика фінансового управління зумовлює необхідність прийняття урядових рішень щодо джерел бюджетних ресурсів для цілей розвитку, модернізації економіки, здійснення структурних або соціальних реформ, наслідки та ефекти яких очікуються у середньо- або довгостроковому періодах. В умовах кризи, що вибухнула, вкрай важливо передбачити сценарії довгострокових порушень фіскальних правил у взаємозв'язку з уточненнями макроекономічних прогнозів.

На наш погляд, подальший поступ інституційних засад взаємодії фіскальної й монетарної політик залежатиме від функціональних механізмів делегування повноважень відповідним структурам менеджменту. Тому підвищується роль скоординованих норм і правил, які формують управлінську поведінку пасивного або активного характеру. В такому контексті варто припустити, що зростаючу результативність центральних банків, у міру посилення їхнього незалежного статусу, можна вважати викликом для керівних органів у сфері фіскальної політики з точки зору ступеня їхньої автономності. Це твердження, на нашу думку, є актуальним з огляду на поточний стан справ у нашій країні. Моніторингова чи дорадча діяльність незалежних фіскальних інституцій (*НФІ – IFI, Independent Fiscal Institutions*) або рад, які існують у певних країнах, здебільшого не супроводжується наданням їм законодавчо визначених контрольних функцій. На сьогодні межі регуляторних повноважень бюджетно-податкових структур є набагато вужчими, ніж обсяг компетенції центробанків щодо, наприклад, нагляду та правозастосування у встанов-

ленні процентних ставок. У таких державах, як Україна, програми реформування економіки мають складатися на підставі вивчення найкращої світової практики делегування кола прав і обов'язків, а також їхньої подальшої гармонізації в просторово-часовому вимірі з метою отримання, врешті-решт, синергетичного ефекту від їхньої взаємодії. Це дасть змогу відповідним владним структурним підрозділам розв'язувати проблеми таргетування інфляції та контролю державного боргу, максимально дотримуючись принципів підзвітності, з орієнтацією на єдині, керовані, прозорі бази даних. В умовах перебування національної економіки нижче від потенційного рівня (від'ємний ВВП-розрив спостерігатиметься, найімовірніше, до 2021 р.), на наш погляд, рестрикційна фіскальна політика може стати лімітуючим чинником для економічного піднесення в Україні. Варто мати на увазі, що знецінення реального ефективного обмінного курсу та вирівнювання торгового балансу створили передумови для зростання мультиплікатора державних видатків. Досягти у 2030 р. зниження рівня державного боргу до 35 % ВВП можна в разі збільшення дефіциту бюджету та розміру фіскальних стимулів принаймні до завершення негативного економічного циклу. Слід мати на увазі, що в Україні дефіцит сектору загального державного управління в 2020 р. дорівнюватиме 8,2 % ВВП (2 % ВВП у 2019 р.) і помітно відставатиме від цього показника в розвинутих державах світу. При цьому в країнах із ринками, що формуються, у 2020 р. середній рівень дефіциту становитиме 10,6 % ВВП, з приростом проти минулого року в 5,7 в. п. ВВП [39]. Зважаючи на теперішній стан вітчизняної економіки, необхідно стимулювати зростання попиту й ВВП, що утворить простір для ширшого використання грошово-кредитних підойм економічного піднесення. Для впровадження адекватних заходів та уникнення асиметрії інформації вкрай потрібним є подальше унормування виміру фіскального простору. Адже борг минулих років, утворений попередніми

урядами, «тисне» на фіскальну політику уряду діючого. Остання повинна реагувати одночасно і належним чином на: «фіскальне минуле»; поточні проблеми бюджетного періоду; середньострокові цілі та оцінки макроекономічних передумов їх досягнення; на фактори розвитку й можливі виклики в довгостроковій перспективі. З урахуванням суттєвої залежності СЕС України від зовнішньої кон'юнктури скоординовані грошово-кредитна й фіскальна складові постають ключовими інструментами державної антициклічної стратегії. Одночасно з посиленням незалежності Національного банку та спрямованості його дій на сприяння фінансовій стабільності й стійкості державної антиінфляційної політики зміцнення організаційних засад взаємодії органів монетарної й бюджетно-податкової гілок економічної влади є найважливішим чинником успіху реформ в Україні. У випадку надмірно жорсткої або м'якої фіскальної політики щодо обсягів державних запозичень органи грошово-кредитного регулювання в середньостроковій перспективі будуть змушені вживати компенсаційних заходів.

Запеклі дискусії навколо «Брекситу» — виходу Великобританії зі складу Європейського Союзу — показали, що міцна форма інтеграції може сприйматися з боку суверенних утворень як така, що через низку проблем знецінює права націй. Як відомо, зазначена країна з досить відкритою економікою завжди відстоювала збереження загальних правил глобального торговельного порядку, коли регулювання тарифів має відбуватися на тлі гармонізації стандартних правил. Водночас перехід до більш протекціоністського устрою в контрактних відносинах, скоріше за все, для Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, незалежного від ЄС, буде достатньо непростим. Спеціалізуючись переважно на послугах, ця держава завжди була рівноправною стороною угод про преференційну торгівлю з Європейським Союзом та з іншими партнерами. Ймовірно, у майбутньому, в умовах відносно

фрагментарного порядку товарообміну, Великобританія, як середня за розміром країна, може зустрітися з низкою проблем, пов'язаних із втратою вигідних контрактів унаслідок ускладнення ведення торговельних переговорів у сфері операційної діяльності нематеріального характеру.

В обговореннях щодо розподілу повноважень між урядами та структурами Євросоюзу лунають висловлювання про надмірний характер ступеня централізації керівних функцій з боку загальноєвропейської адміністрації, охоплюючи й сферу фіскального регулювання. Відповідно до «Стратегії трампономіки» (*Trumpnomics*) (США) [43] зміни в зовнішньоекономічній політиці, а також податкові реформи, запроваджені станом на кінець 2017 р. у Сполучених Штатах, призвели до зниження в 2018 р. світового обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) зі спадом на 13 % до даних попереднього року. Від'ємну динаміку цього показника — третій рік поспіль — було зумовлено переважно масштабною репатріацією накопичених іноземних доходів мультинаціональних компаній США. Скорочення інтенсивності руху всесвітніх ПІІ у першій половині 2018 р. здебільшого через податкову політику США (на 40 % менше, ніж за той самий період у 2017 р.) було лише частково компенсовано у другій половині року завдяки підвищенню рівня ділової активності [44].

В абсолютному виразі глобальні потоки ПІІ протягом останніх років продовжували знижуватися і досягли в 2018 р. 1,3 трлн дол. США [45]. Обсяги транскордонних злиттів і поглинань (*M&A*) зросли на 18 %, чому сприяла діяльність МНК США, які більше не були обтяжені податковими зобов'язаннями на колишньому рівні й використовували потенціал ліквідності своїх іноземних філій.

У 2019 р. розмір ПІІ зріс у розвинутих країнах, оскільки потенціал податкової реформи Сполучених Штатів Америки практично вичерпав свої можливості в частині переливання ресурсів у національний економічний простір.

Оприлюднені наміри про збільшення в майбутньому обсягів абсолютно нових інвестпроектів при тому, що витрати на них у 2018 р. зросли більше ніж на третину порівняно з відносно низькими рівнями 2017 р., також зміцнювали потенціал зростання ПІІ. Однак, попри наведені вище фактори, які, цілком імовірно, позитивно вплинули на прогноз тенденцій за величиною глобальних ПІІ, вони у 2019 р. дорівнювали 1,426 трлн дол. США, що нижче середнього показника за останнє десятиліття (але з приростом до попереднього року 9,7 % [46]). За орієнтовним прогнозом ОЕСР на 2020 р. згідно з найбільш оптимістичним сценарієм очікується 30 % падіння ПІІ [46]. Взагалі нині ми стаємо свідками переформатування світового поділу праці, коли вкрай важко передбачити ймовірність характеру порушення «ланцюжків поставок». Через пандемію коронавірусу наразі виробництво товарів та надання послуг зупиняються навіть в успішних компаніях. У зв'язку з блокуванням кордонів країни опинилися перед необхідністю переходу на режим самозабезпечення.

Інтереси великого бізнесу й капіталу в контексті адаптації до нових умов відтворення, безперечно, потребують посилення ролі урядів і міждержавних союзів у процесах контролю безперервного накопичення фінансових активів, нарощування людського та інтелектуального капіталу, примноження державно-суспільного багатства шляхом справедливого оподаткування. Лібералізація глобальних фінансових ринків і тенденція асиметричного збільшення масштабів зовнішнього фінансування національних економік порівняно з обсягами самофінансування ставить десятки країн, насамперед транзитивних, перед реальною загрозою хронічної боргової залежності, глобального фінансового дисбалансу та деградації менш розвинутих держав. Відображенням такої ситуації й частково її причиною стала тенденція наростання впливу капіталів із країн, де фінансовий ринок лише формується, до держав зі стійкими й надрозвинутими ринками, таких

як США, Великобританія, Німеччина, Швейцарія, Японія [47].

Обов'язкові платежі дають змогу концентрувати в державному бюджеті кошти платників податків, спрямовувати їх на розв'язання народногосподарських проблем — як виробничих, так і соціальних. Відповідним чином формуються джерела фінансування великих міжгалузевих науково-технічних, економічних та комплексних цільових програм, націлених на розвиток виробничої й соціальної інфраструктури. Крім того, за допомогою податків виконавчі органи державної влади регулюють споживання. У спільних дослідженнях відомих американських організацій *Urban-Brookings* [48] і Центру Дж. Уортона Пенсільванського університету [49], що відображені в огляді, оприлюдненому напередодні останніх президентських виборів у Сполучених Штатах (2016 р.), ученими й практиками у сфері управління державними фінансами проведено глибокий аналіз пропозицій щодо змін в оподаткуванні у США. Оцінюючи передбачувані наслідки фіскальних нововведень, автори послуговувалися короткостроковою кейнсіанською моделлю [50, 51] та абстрактним підходом до прогнозування й моделювання екзогенного економічного зростання, роблячи наголос на динаміці споживчої поведінки індивідів. У центрі їхньої уваги — програма реформ Д. Трампа [52] у частині низки бюджетно-податкових інновацій, пов'язаних зі спрощенням адміністрування та зміною законодавчих норм у фіскальних взаємовідносинах влади й бізнесу, за допомогою яких передбачено:

- ◆ знизити податкові ставки, скасувати персональні пільги;
- ◆ удосконалити методологію розрахунків бази оподаткування, збільшивши стандартні суми вирахувань із одночасним лімітуванням їх специфікації, зокрема істотно скоригувати норми, які регламентують порядок віднесення на витрати процентних платежів за користування кредитами;

- ◆ стимулювати раціональний вибір і прийняття рішень із боку менеджменту компаній у частині використання коштів на нові інвестиції.

Завдяки помітному зменшенню податкового тягаря на доходи економічних агентів проведені розрахунки дали змогу оцінити результати впливу нововведень на бюджетні показники.

Насамперед прогнозується неминуче зниження федеральних доходів — і в першому пореформеному десятилітті, і в другому. При цьому надано оцінки передбачуваних поведінкових реакцій з боку платників податків. Йдеться про те, як буде сприйнято вилучення з чинного законодавства низки податкових преференцій, а також збільшення потенціалу заощаджень та інвестування за умов зменшення граничних податкових ставок на доходи і приріст капіталу. В результаті позитивні макроекономічні зрушення сприятимуть у короткостроковій перспективі зростанню ВВП. Водночас цілком можливим є зміцнення тенденції підвищення рівня федерального боргу. Відповідно, очікується збільшення витрат з обслуговування державних запозичень, що, у свою чергу, стримуватиме темпи макроекономічної динаміки. Зростання дефіциту бюджету з високою ймовірністю призведе до підвищення процентних ставок і ризиків витіснення інвестицій.

Дослідники наголошують на тому, що наведені оцінки є досить приблизними. На їхню думку, вони істотно коливатимуться, оскільки політичні реформи в рамках плану «трампоміки» потребуватимуть уточнення щодо міри чутливості до змін державної політики намірів суб'єктів підприємництва та індивідів у сфері заощаджень, інвестицій і пропозиції робочої сили. Тому вплив на ВВП може бути більшим чи меншим як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Примноження податкових надходжень передбачено низкою пунктів нового економічного плану, а наміри щодо консолідації витрат можуть звес-

ти нанівець окремі або всі негативні наслідки зростаючого дефіциту [52].

У таблиці наведено оцінки впливу податкових реформ на динаміку ВВП у США [53], а також проведено порівняння фактичних, очікуваних і прогнозних даних станом на січень, серпень 2020 р. та на 2016 р.

Дані таблиці свідчать, що оцінки приросту ВВП, відображені дослідниками при моделюванні впливу реформ податкової системи США у 2016 р., становили щонайбільше +1,7 в. п. і +1,1 в. п. відповідно в рамках моделей за Кейнсом та *PWBM* (див. рядки 7, 9 таблиці). Фахівці центру Дж. Уортона (див. ряд. 9 таблиці) навіть припускали, що зміни в податковому законодавстві можуть мати негативний ефект у вигляді зниження ВВП до прогнозованого значення на $-0,3-0,5$ в. п. у 2025–2026 рр. і до $-4,0$ в. п. до 2036 р. Однак станом на січень поточного року статистика підтверджувала припущення вчених, що макроекономічний ефект від змін у податковій системі США, найімовірніше, перевершить багато очікувань. Із таблиці видно, що уточнені значення ВВП станом на 2020 р. перевищували не лише початковий прогноз на $+0,8-2,9$ в. п. (див. ряд. 4), а й розрахункові дані за моделями Кейнса та *PWBM* на $+0,8-2,8$ в. п. і $+0,2-2,4$ в. п. відповідно. Згідно з актуальною на початок 2020 р. інформацією, тільки у 2017 р. спостерігалось від'ємне ($-0,5$ в. п.) відхилення від прогнозу ВВП за кейнсіанською моделлю (факт — 19 519,4 млрд дол. США, прогноз — 19 620,0 млрд дол.).

Стрімкі зміни ситуації у світовій та національній економіці призвели до того, що дані, які на початку цього року здавалися світовій аналітичній спільноті цілком вірогідними, були заперечені перебігом подальших подій. Автору в процесі роботи над статтею довелося кілька разів змінювати власні припущення згідно з різними прогнозними джерелами. Станом на серпень 2020 р. уточнені розрахункові значення ВВП (млрд дол. США) наведено в ряд. 11 таблиці. Варто зауважити, що вказані оцінки певною мірою є песимістичнішими, ніж ті, які

були оприлюднені у травні 2020 р. Так, якщо в усіх прогнозах з 2020 до 2024 р. передбачалася позитивна динаміка ВВП, то в серпні 2020 р. очікується різке погіршення ситуації ($-6,9$ в. п. від оцінок 2016 р.). З таблиці видно, що у 2021–2024 рр. можна прогнозувати помірне зростання економіки. Однак не виключено, що восени, коли ця публікація побачить світ, якщо справдяться найбільш песимістичні думки щодо другої хвилі пандемії COVID-19, дані, наведені в рядках 11–13 таблиці, можуть виявитися неактуальними. Те саме стосується аналітичних даних, наведених у роботі на підставі джерела [39], оскільки наступний випуск цього авторитетного видання буде опубліковано в жовтні 2020 р. Наведений аналіз містить чимало методологічних інновацій і, безумовно, з наукової точки зору, вони застосовуватимуться і в майбутньому. Однак слід зазначити, що, зважаючи на вибори президента США восени 2020 р., можуть знадобитися оцінки впливу ймовірних змін у стратегії податкового реформування через нові рішення стосовно соціально-економічного курсу Сполучених Штатів та інших країн світу.

Варто зауважити, що оцінку впливу реформ на розподіл податкового навантаження переважною частиною експертів зведено до твердження про те, що найбільші вигоди як у абсолютному, так і у відносному вимірах отримують домогосподарства з найвищими доходами.

Стосовно спрощення адміністрування податків очікується, що впровадження оновленого податкового кодексу у США може мати як певні переваги, так і потребувати розв'язання низки проблем. Наприклад, через істотне збільшення стандартного вирахування та скасування пільг будуть зменшені вимоги до ведення обліку і звітності, що, у свою чергу, дасть змогу значно спростити процедури податкового адміністрування, а також збалансувати інтереси держави й платників податків у частині відповідальності за нарахування та сплату обов'язкових платежів. Для багатьох підприємств положення про можливість віднесення витрат

Зміни ВВП в США (2016–2036 рр.)*

№	Показник	Роки											
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027–2036
1	ВВП США, який використано при моделюванні, базові значення, млрд дол. США [53]	18493,8	19296,5	20127,1	20906,0	21709,7	22593,2	23527,5	24497,2	25505,6	26559,2	27660,0	41511,7
2	Уточнені значення ВВП, млрд дол. США **	18715,1	19519,4	20580,3	21440,0	22340,0	23251,0	24139,0	25035,0	25955,0	26888,0	27867,0	н. д.
3	Відхилення, ряд. 2 – ряд. 1, млрд дол. США	+221,3	+222,9	+453,2	+534,0	+630,3	+657,8	+611,5	+537,8	+449,4	+328,8	+207,0	–
4	Відхилення, ряд. 2/ряд. 1 × 100 % – 100 %, %	+1,2	+1,2	+2,3	+2,6	+2,9	+2,9	+2,6	+2,2	+1,8	+1,2	+0,8	–
<i>ВВП при врахуванні проведених реформ, млрд дол. США</i>													
5	Розрахунок ВВП за кейнсіанського моделю [53]	18493,8	19620	20338,8	21011,7	21774,7	22607,0	23527,5	24497,2	25505,6	26559,2	27660,0	41511,7
6	Розрахунок ВВП за РВВМ [53]	18493,8	19484,7	20350,3	21097,8	21870,1	22715,6	23609,1	24534,3	25495,1	26491,0	27527,5	39868,4
<i>Зміна ВВП при врахуванні проведених реформ, %</i>													
7	За кейнсіанською моделлю [53]	0	+1,7	+1,1	+0,5	+0,3	+0,1	0	0	0	0	0	0
8	Уточнені відхилення	+1,2	-0,5	+1,2	+2,0	+2,6	+2,8	+2,6	+2,2	+1,8	+1,2	+0,8	–
9	За РВВМ [53]	0	+1,1	+1,1	+0,9	+0,7	+0,5	+0,3	+0,2	0	-0,3	-0,5	-4,0
10	Уточнені відхилення	+1,2	+0,2	+1,1	+1,6	+2,1	+2,4	+2,3	+2,0	+1,8	+1,5	+1,2	–
11	Уточнені розрахункові значення ВВП, млрд дол. США (станом на серпень 2020)***	–	–	–	21427,7	20203,8	21448,8	22315,3	23262,3	24225,9	–	–	–
12	Відхилення, ряд. 11 – ряд. 1, млрд дол. США	–	–	–	521,7	-1505,9	-1144,4	-1212,2	-1234,9	-1279,7	–	–	–
13	Відхилення, ряд. 11/ряд. 1 × 100 % – 100 %, %	–	–	–	+2,5	-6,9	-5,1	-5,2	-5,0	-5,0	–	–	–

* Дані наведено за бюджетний рік, на кінець періоду.

Джерело: Congressional Budget Office (2016a); Urban-Brookings Tax Policy Center (TPC) Keynesian model; Penn Wharton Budget Model (PWBM) overlapping generations model.

** Дані за 2016–2018 рр. – фактичні, за 2020–2026 рр. – прогнози.

Джерело: The Budget and Economic Outlook: 2020 to 2030. Congress of The United States Congressional Budget Office. 2020. Jan. URL: <https://www.cbo.gov/publication/56073> (дата звернення: 28.02.2020); Statistics and Projections: Long-term baseline projections. *OECD Economic Outlook*. 2018. July. No. 103. URL: <https://data.oecd.org/gdp/real-gdp-long-term-forecast.htm#indicator-chart>; World Economic Outlook Database. IMF. 2019. Oct. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=90&pr.y=11&sy=2006&ey=2024&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=&br=1&cs=111&s=NGDP_RPCH%2CNGDP&grp=0&a= (дата звернення: 28.02.2020).

*** Розраховано автором на основі реального зростання та дефлятора ВВП (An Update to the Economic Outlook: 2020 to 2030. July, 2. URL: <https://www.cbo.gov/system/files/2020-07/56442-CBO-update-economic-outlook.pdf> (дата звернення: 19.08.2020)).

залежно від вибору інвестиційної стратегії, а також вилучення із законодавства певних витрат при визначенні бази оподаткування теж помітно полегшить ведення обліку і процедури податкового адміністрування.

Однак, поряд зі зниженням податкового тягаря та спрощенням адміністрування, деякі складові реформ пов'язані з певними складнощами. Зокрема, нові правила вимагатимуть прийняття принципових рішень найманими працівниками з високими доходами з огляду на інституціалізацію мотивації вибору між теперішнім статусом або перспективою стати власником підприємницької структури. Компанії, які віддадуть пріоритет віднесенню інвестиційних затрат на витрати, втратять можливість використання поточних платежів за обслуговування кредитів для зменшення бази оподаткування. Все це призведе до ускладнення прийняття інвестиційних рішень. Окрім того, створюються стимули для застосування комплексних механізмів фінансування, які зосереджують інвестиційну й кредитну бізнес-активність у просторовому або в часовому вимірі, маючи на увазі як варіанти партнерських відносин, так і концентрацію стратегічних ініціатив у рамках окремих організацій. Пропоновані податкові пільги при догляді за дитиною й утриманнями вимагатимуть від батьків і опікунів зробити вибір серед значно більшої кількості способів претендувати на право зменшення податкового тягаря за допомогою застосування нових правил вирахувань та податкових кредитів.

Підтвердилися передбачення експертів, що податкова реформа, запроваджена у Сполучених Штатах, матиме суттєвий вплив на глобальну економіку [54]. Адже частка цієї країни у світовому господарському просторі становить близько 1/5.

Новаторська реформа корпоративного оподаткування також істотно позначиться на податковій конкурентоспроможності США, оскільки чимало інноваційних фіскальних положень сприятимуть залученню до амери-

канської економіки додаткових капітальних ресурсів. Пакет фіскального фінансування заходів для запобігання банкрутствам, підтримки необхідних обсягів обігових коштів у всіх країнах світу на сьогодні оцінюється на рівні 11 трлн дол. США [39], де половина пов'язана з бюджетними та податковими витратами. Крім того, 5,6 трлн дол. США передбачено для надання державних гарантій, позик і розширення участі держави у статутному капіталі компаній. У Групі двадцяти (G20) фіскальні заходи «важать» близько 6 % ВВП. В Україні обсяг Фонду боротьби з COVID-19 становить майже 65 млрд грн [55]. У середньостроковій перспективі, у зв'язку з кон'юнктурними коливаннями котирувань та попиту на ОВДП, протидію загрозам загострень кризових ситуацій варто зосередити на підтримці національної грошової одиниці. Крім того, при зростаючому бюджетному дефіциті й впливі валюти проблемними для України залишаться питання як доступу до кредитів, так і їхньої вартості.

Підприємства США зможуть здійснювати трансфер дивідендів від іноземних філій до материнської компанії практично без сплати податків. У зв'язку з різким зниженням ставки корпоративного прибуткового податку, запровадженням нових правил формування бази оподаткування підприємства корпоративного сектору будуть зацікавлені у конкретних змінах боргової політики. Крім того, нові податкові положення, пов'язані з нематеріальним доходом зарубіжного походження, стимулюватимуть проведення досліджень і розвиток інновацій у Сполучених Штатах для просування їхніх результатів за кордоном, а також сприятимуть згортанню розміщення інтелектуальної власності в іноземних юрисдикціях.

За прикладом багатьох країн США знижують ставки корпоративного прибуткового податку та в окремих випадках скорочують податкові пільги з метою залучення більших інвестицій і створення нових робочих місць. Менші ставки й розширення бази оподаткування покликані протидіяти міжнародному пере-

розподілу прибутку за допомогою механізмів трансфертного ціноутворення та інших фінансових рішень для збереження доходів [56].

Отже, у майбутньому людство буде об'єднано цілями стійкого конвергентно-інклюзивного економічного співрозвитку. Їхня характеристика відображена у багатьох міжнародних документах, з яких впливає, що забезпечення зайнятості населення та подолання зубожіння стають одними з головних орієнтирів сталого піднесення в контексті ухвалені у вересні 2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН Резолюції про підсумковий спільний документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Організація протидії потенціалам дестабілізації, пов'язаним із несправедливим розподілом доходів, потребує високого рівня координаційної активності світової спільноти. Серед головних завдань постає необхідність сприяння врівноваженню міграційної політики з урахуванням інтересів як приймаючої країни, так і країни походження, а також уніфікації баз оподаткування, мінімізації факторів зменшення податкових зобов'язань тощо.

Україна втратила істотний ресурс розвитку через недосконалість як державного, так і корпоративного менеджменту. Це вкрай негативно вплинуло на інвестиційний процес та технічне переозброєння промисловості внаслідок низького рівня капіталізації прибутків, виведення їх в офшори, неефективної амортизаційної політики, завищеного податкового навантаження на підприємства, мінімізації державних інвестицій за надмірного державного бюджетного споживання, надто обмежених ресурсів, браку транспарентності та підзвітності, що призводить до значних бюджетних дефіцитів. Поряд із неврегульованістю методологічних і практичних підходів до гармонізації фіскальних та монетарних складових фінансової політики все це спричиняє послаблення інституційного потенціалу важелів балансування рівнів бюджетного дефіциту й сукупної державної заборгованості.

Сучасні валютно-фінансові відносини характеризуються найвищим ступенем глобалізації при збереженні національно-державної форми організації грошово-кредитного та бюджетного простору. Тому координація мережі структурних підрозділів МНК, їхніх фінансових і банківських підрозділів має бути побудована таким чином, щоб використовувати податкове планування без порушення законодавства, а також мобілізувати значні ресурси для інноваційного оновлення виробництв за допомогою високих технологій.

Наявність системи інституційного захисту, протидії ризикам фіскальної та монетарної стабільності унеможливорює волонтаристські рішення та дії у податково-бюджетній і грошово-кредитній сферах. Суттєвий вплив на безпечний рівень стійкості СЕС має рівень їхньої інтегрованості у світовий фінансовий ринок. Можливості справедливого перерозподілу ресурсів тісно пов'язані з організацією та впровадженням транспарентних регулюючих елементів в управлінні. Систематизоване поширення провідних практик грошово-кредитного й податково-бюджетного регулювання слід узгоджувати з вирішенням проблем всезагального ресурсозбереження, розвитку національного господарства в напрямі науково-технічного прогресу з комерціалізацією нововведень. У складі прозорих критеріїв економічної доцільності бюджетних витрат усіх рівнів мають бути індикатори ефективного використання коштів із дотриманням принципу соціальної справедливості при їх розподілі.

Особливості запровадження наднаціональних фіскальних норм та правил, а також оподаткування, варто розглядати залежно від того, якою мірою, повністю або частково, відкриті СЕС. Приклади з американської економічної практики свідчать, що президент Барак Обама орієнтувався на такі підходи до фіскального навантаження, щоб наголосити на важливості соціалізації податкової політики. Президент Дональд Трамп, у свою чергу, проводить протекціоністську економічну політику, яка супрово-

джується посиленням консолідації бюджетних ресурсів, концентрацією, підвищенням ефективності використання державних доходів. Водночас розглядаються можливості скорочення й підвищення продуктивності всіх витрат, зокрема й військових.

Роль податків, не перешкоджаючи процесам конкурентного ціноутворення, формування заощаджень і споживання, розподілу часу між дозвіллям і роботою тощо, постійно змінюється відповідно до особливостей СЕС, технологічних та інших реалій розвитку. Як інструмент державної політики, навіть в умовах кон'юнктурних змін, оподаткування не повинне бути «політизованим», тому завжди слід забезпечувати певний рівень нейтральності податків відносно виробників і споживачів, щоб не ускладнювати процес прийняття ними економічних рішень. Вагомість цього завдання постійно зростає через прискорення швидкості руху капіталу та трудових ресурсів у глобальному світі з розвинутою інформаційно-телекомунікаційною й транспортною інфраструктурою. Дедалі важливіше враховувати підвищення мобільності платників податків, нові форми ведення бізнесу (електронна комерція, інтернет-банкінг), створювати комунікації між податковими адміністраціями різ-

них країн. Адже через розширення можливостей фінансових махінацій виникає потреба в міжнародній координації також у сфері оподаткування.

З метою забезпечення стабільності фінансової системи державна політика України щодо сприяння стійкому розвитку країни має формувати єдиний, збалансований комплекс функціонування системи керівних органів, усіх ланок економічного простору. Водночас різкий спад економічної активності в Україні та вкрай несприятливі перспективи на тлі збігу факторів невизначеності потребують спрямування управління змінами на зменшення податкового тягаря, удосконалення режиму стимулювання збереження та інвестування, спрощення адміністрування руху обов'язкових платежів, дотримання принципів нейтральності, партнерства влади та бізнесу тощо. В цьому контексті необхідно протидіяти масштабному впливу капіталів за кордон, нераціональному використанню фінансових ресурсів у економіці, запобігати проявам корупції й правопорушенням у фінансових правовідносинах, нейтралізувати навмисні дії суб'єктів світової економіки, тіньових структур, які нехтують встановленими нормами та правилами в межах економічної й соціально-політичної систем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. World Economic Forum Annual Meeting 2015. The New Global Context. World Economic Forum. Davos-Klosters, Switzerland. January, 21–24. 2015. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_AM15_Report.pdf (дата звернення: 03.07.2020).
2. Сорос Дж. *Кризис глобального капитализма*: пер. с англ. Москва: Инфра-М, 1999. 288 с.
3. *Глобальний конкурентний простір*: монографія / О. Г. Білорус та ін.; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білоруса. Київ: КНЕУ, 2007. 680 с.
4. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у I кварталі 2020 року / Національний банк України. 2020. 22 черв. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-i-kvartali-2020-roku> (дата звернення: 03.07.2020).
5. Wagner A. *Allgemeine und theoretische Volkswirtschaftslehre oder Sozialkonomik. (Theoretische National-Oekonomie)*. Berlin: Als Manuskript gedruckt, 1900. 62 s.
6. Goulder L.H., Shoven J.B., Whalley J. Domestic Tax Policy and the Foreign Sector: the importance of alternative foreign sector formulations to results from a general equilibrium tax analysis model. *NBER Working Paper*. 1982. No. 919. June. 49 p.
7. Shoven J.B., Whalley J. Canada-U.S. Tax Comparisons. *National Bureau of Economic Research*. University of Chicago Press. Chicago, 1992. 397 p.
8. Li Ch., Whalley J. Indirect Tax Initiatives and Global Rebalancing. *NBER Working Paper*. 2012. No. 17919. March. 33 p.
9. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macat International, 2016. 168 p.

10. Mundell R.A. *The international monetary system: conflict and reform*. Canadian Trade Committee, Private Planning Association of Canada. Montreal, 1965. 65 p.
11. Смит А. *Исследование о природе и причинах богатства народов*. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.
12. Laffer A.B., Seymour J.P. *The Economics of the tax revolt: A reader*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1979. 138 p.
13. Harberger A. C. Corporate Tax Incidence: Reflections on What is Known, Unknown, and Unknowable. 2006. 37 p. URL: <http://www.econ.ucla.edu/harberger/ah-corpntax4-06.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
14. Scholes M.S., Wolfson M.A., Erickson M.M., Hanlon M.L., Maydew E.L., Shevlin T.J. *Taxes & Business Strategy*. 5th Ed. London: Pearson, 2014. 510 p.
15. Brest P., Gilson R.J., Wolfson M.A. How Investors Can (and Can't) Create Social Value. *European Corporate Governance Institute (ECGI) – Law Working Paper*. 2018. No. 394. 33 p. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3146718>.
16. Slemrod J. Tax Effects on the Allocation of Capital Among Sectors and Among Individuals: A Portfolio Approach. *NBER Working Paper*. 1982. No. 951. August. 38 p.
17. Shapiro M.D., Slemrod J. Consumer Response to Tax Rebates. *American Economic Review*. 2003. V. 93 (1). March 1. P. 381–396.
18. Геєць В.М. 25 років трансформаційних змін. Що далі? *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 7–8.
19. Геєць В.М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.
20. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 9–23.
21. Гриценко А.А. *Інституційні трансформації соціально-економічної системи України*: монографія. Ін-т економіки та прогнозування НАН України. Київ, 2016. 273 с.
22. Данилишин Б.М. Монетаризм і роль центральних банків: від загальносвітових теорій до управлінської практики. *Дзеркало тижня*. 2017. 3 лютого. URL: https://dt.ua/macrolevel/monetarizm-i-rol-centralnih-bankiv-vid-zagalnosvitovih-teoriy-do-ukrayinskoji-praktiki-_html (дата звернення: 03.07.2020).
23. Кораблін С.О. Модель відстаючого зростання: економічні фактори та наслідки для України. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 74–85.
24. Reinhart C.M., Rogoff K. S. *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton: Princeton University Press, 2011. 512 p.
25. Soros G. *The Tragedy of the European Union. Disintegration or revival?* Brussels, 2014. 208 p.
26. Vague R. *The Next Economic Disaster. Why it's coming and how to avoid it*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2014. 104 p.
27. Stiglitz J.E. The Euro. *How the common currency threatens the future of Europe*. New York: W. W. Norton Company, 2016. 448 p.
28. Temin P., Vines D. *The leaderless economy: Why the world economic system fell apart and how to fix it*. Princeton: Princeton University Press, 2013. 328 p.
29. Galbraith J.K. *The New Industrial State*. New York, 1972. 423 p.
30. Galbraith J.K. *Economics and Public Purposes*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1973. 334 p.
31. Galbraith J.K. *The End of Imperialism Era*. Geneva, 1987.
32. Геєць В.М. *Феномен нестабільності — виклик економічному розвитку*. Київ :Академперіодика, 2020. 456 с.
33. Niskanen W.A. *Reflections of a Political Economist: Selected Articles on Government Policies and Political Processes*. Washington, D.C.: Cato Institute, 2008. 378 p.
34. Tanzi V. *Government versus Markets: The Changing Economic Role of the State*. New York: Cambridge University Press, 2011. 390 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511973154>.
35. Rodrik D. *The globalization paradox: democracy and the future of the world economy*. New York: WW Norton & Company, 2011. 368 p.
36. Levitt T. The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*. 1983. May. URL: <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets> (дата звернення: 03.07.2020).
37. De la Pe a McCook K., Brand K. Community indicators, genuine progress, and the golden billion. *Reference & User Services Quarterly*. 2001. V. 40, no. 4. P. 337–340.
38. James H. Bretton Woods to Brexit. *Finance & Development*. 2017. V. 54, no. 3. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2017/09/index.htm> (дата звернення: 03.07.2020).
39. World Economic Outlook Database / IMF. 2020. April. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/index.aspx> (дата звернення: 03.07.2020).
40. Council Regulation (EU) № 1177/2011 of 8 November 2011 amending Regulation (EC) № 1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the strengthening excessive deficit procedures. *Official Journal of the European Union*.

2011. L 306. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:306:0033:0040:EN:PDF> (дата звернення: 03.07.2020).
41. Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union / European Council. Brussels, 2012. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/20399/st00tscg26_en12.pdf (дата звернення: 03.07.2020).
  42. Global Financial Stability Report: Markets in the Time of COVID-19 / IMF. 2020. April. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2020/04/14/global-financial-stability-report-april-2020> (дата звернення: 03.07.2020).
  43. U.S. trade policy – time to start over : Report by J. Faux 2016. November 30. URL: <https://www.epi.org/publication/u-s-trade-policy-time-to-start-over/> (дата звернення: 03.07.2020).
  44. World Investment Report 2019. Special Economic Zones / United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Geneva, 2019. 236 p.
  45. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual / UNCTAD. 2020. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=96740> (дата звернення: 03.07.2020).
  46. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts. FDI in Figures / OECD. 2020. April. URL: <http://www.oecd.org/investment/FDI-in-Figures-April-2020.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
  47. Білорус О.Г. Політекономія світ-системи фінансово-економічного глобалізму: нові тенденції та закономірності розвитку глобального фінансового сектору. *Фінанси України*. 2015. № 6. С. 7–14.
  48. Engagement Policy. How the Urban-Brookings Tax Policy Center Engages with Presidential Campaigns and Evaluates Candidates' Tax Proposals / Tax Policy Center. URL: <http://election2016.taxpolicycenter.org/engagement-policy/> (дата звернення: 03.07.2020).
  49. Budget Model / Penn Wharton University of Pennsylvania. URL: <https://budgetmodel.wharton.upenn.edu/> (дата звернення: 03.07.2020).
  50. Page B. R., Smetters K. Dynamic Scoring of Tax Plans. 2017. September 16. URL: <https://www.taxpolicycenter.org/publications/dynamic-scoring-tax-plans> (дата звернення: 03.07.2020).
  51. Page B.R., Smetters K. Dynamic Analysis of Tax Plans: An Update. 2017. April 5. URL: <https://www.taxpolicycenter.org/publications/dynamic-scoring-tax-plans> (дата звернення: 03.07.2020).
  52. The Tax Cuts and Jobs Acts / Congress of the United States of America. URL: <https://www.congress.gov/115/bills/hr1/BILLS-115hr1enr.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
  53. Nunns J.R., Burman L.E., Rohaly J., Rosenberg J. An analysis of Donald Trump's Revised Tax Plan. 2016. October 16. URL: <https://www.taxpolicycenter.org/publications/analysis-donald-trumps-revised-tax-plan/media> (дата звернення: 03.07.2020).
  54. Mintz J. Global Implications of U.S. Tax Reform. *ifo Schnelldienst*. 2018. V. 71, iss. 7. P. 22–35. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/sd-2018-07-mintz-us-tax-reform-2018-04-12.pdf> (дата звернення: 03.07.2020).
  55. Марченко прозвітував у ВР про використання коштів із фонду по боротьбі з COVID-19 / УНН. 2020. 19 черв. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1875928-marchenko-prozvituv-u-vr-pro-vikoristannya-koshtiv-iz-fondu-poborotbi-z-covid-19> (дата звернення: 03.07.2020).
  56. Mintz J., Weichenrieder A.J. The Indirect Side of Direct Investment: Multinational Company Finance and Taxation. 2010. January. URL: <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262014496.001.0001> (дата звернення: 03.07.2020).

Стаття надійшла до редакції / Received 02.03.20

Статтю прорецензовано / Revised 24.04.20

Статтю підписано до друку / Accepted 18.05.20

Tetiana Iefymenko

Academy of Financial Management, State Educational and Scientific Establishment
38, Drugby Narodiv Blvd., Kyiv, 01014, Ukraine,
+380 44 277 5115, afu@afu.kiev.ua

FISCAL REGULATION OF NATIONAL ECONOMIES' SUSTAINABLE GROWTH

Introduction. One of the key contradictions in the modern market relations is associated with the phenomena of deglobalization. It is the practice of the European Union with respect to supranational influence on fiscal relations of economic agents and the “trumponomics” that have confirmed the need to further increase the effectiveness of international tax and budget regulatory institutions.

Problem Statement. The modern fiscal policy in market economies aims at regulating the distribution of resources between the private and public sectors with minimal impact of inflationary or deflationary fluctuations on the producer price index. Government actions that mobilize market potential shall include elements of fiscal reform related to a set of targeted measures to reduce the growth rate of the monetary aggregates.

Purpose. To identify the main directions of a systemic strengthening of fiscal functions of governments, primarily, in countering the threats of destabilization in the presence of dynamic phenomena of globalization and their further multiplication.

Materials and Methods. The methods of position-time situational analysis and synthesis have been used; the dynamics of statistical macroeconomic indicators (GDP) within the framework of various systematic model assessments of the tax reform impact have been compared.

Results. Both the positive and the negative experience of implementing programs for international financial institutions and governments of different countries aim at achieving the goals of full employment and sustainable development with the help of revenue and budgetary means of demand management and established monetary leverages have been considered. Recommendations for improvement of regulatory fiscal effects on Ukraine's socio-economic system (SES) stability growth have been justified in the light of current trends of change management.

Conclusions. Rational tax policy shall provide for the improvement of legislative mechanisms in combination with the formation and use of costs, stimulating the saving of resources with a view to their best practical use. In the context of globalization and increasing threats of information asymmetry with the existence of various technological paradigms in the SES, regulations shall be based on establishing transparent "game rules". Mandatory payments shall come from sources of business income rather than from capital, because the use of the latter for paying taxes is contrary to the interests of investors and the goals of sustainable growth.

Keywords: fiscal regulation, deglobalization, taxation, debt, savings, investment, and reforms.